

VALORILE ETICII TRADIȚIONALE ÎN EPOCA RĂZBOIULUI ȘI GLOBALIZĂRII. STUDIU DE CAZ

*Valentina Enachi, conf. univ., dr
UPS "I. Creangă" din Chișinău*

THE VALUES OF TRADITIONAL ETHICS IN A GLOBALIZED WORLD. CASE STUDY: REPUBLIC MOLDOVA

*Valentina Enachi, PhD., associate professor,
„Ion Creanga” SPU of Chisinau
ORCID :0009-0007-1811-999X
enachi.valentina@upsc.md*

DOI: 10.46727/c.v3.24-25-03-2023.p424-428

Rezumat. Tensiunea dintre tradițional și modern a căpătat noi dimensiuni la sfârșitul secolului XX, datorită perspectivelor neașteptate ale globalizării. Ritmul accelerat al schimbărilor tehnice a început să atingă nu numai domeniul social, al inovațiilor tehnice și soluțiilor economice, ci și idei, valori și modele de comportament. În cadrul influenței globalizării, a deschiderii, a informațiilor provenite din mass-media și a contactului cu alte culturi, valorile tradiționale se schimbă. Problema dată este multiaspectuală și de aceea mă voi limita doar la două aspecte ale temei date. În comunicare pe care voi prezenta se va analiza o problemă etică ce ține de consum ca scop existențial și evoluția familiei în condițiile globalizării. În Republica Moldova fenomenul schimbărilor atitudinilor etice a început să se răspândească în anii 90 ai secolului trecut, când căderea comunismului a fost asociată cu consumul nelimitat ca o valoare a vieții. Societatea de consum, a cărei idei s-a răspândit în Republica Moldova a adus la schimbări comportamentale. Mulți oameni nu au fost pe deplin conștienți de condițiile dificile care duc la abundență, ei dorind să consume mult cu eforturi minime. Consumul a devenit un indiciu al succesului și al realizării.

O altă valoare tradițională a societății moldovenești este familia, care datorită deschiderii către lume și a globalizării, a devenit subiectul unor noi modele și tendințe. Pe parcursul perioadei 2016-2022, atât numărul căsătoriilor cât și al divorțurilor, a fost în scădere. Numărul căsătoriilor înregistrate la tineri se micșorează. Dar se majorează numărul căsătoriilor la vârste mai avansate. Familia rămâne o valoare pentru cetățenii Republicii Moldova deși se schimbă anumite aspecte comportamentale ale ei.

Cuvinte cheie: valori, globalizare, tradițional, modern, familia

Abstract. The tension between traditional and modern has taken on new dimensions at the end of the 20th century, thanks to the unexpected perspectives of globalization. The accelerated pace of technical change began to affect not only the social domain of technical innovations and economic solutions, but also ideas, values and patterns of behavior. Under the influence of globalization, openness, media information and contact with other cultures, traditional values are changing. The given issue is multi-faceted and therefore I will limit myself to only two aspects of the given topic. In the paper that I will present I will analyze an ethical problem related to consumption as an existential goal and the evolution of the family in conditions of globalization. In the Republic of Moldova the phenomenon of changing ethical attitudes began to spread in the 90s of the last century, when the fall of communism was associated with unlimited consumption as a value of life. The consumer society, the idea of which has spread in the Republic of Moldova, has led to behavioral changes. Many people were not fully aware of the difficult conditions that lead to abundance, they wanted to consume a lot with minimal effort. Consumption has become an index of success and achievement.

Another traditional value of Moldovan society is the family, which, due to the opening to the world and globalization, has become the subject of new models and trends. During the period 2016-2022, both the number of marriages and divorces, has been decreasing. The number of registered marriages among young people is decreasing. But the number of marriages at older ages is increasing. The family remains a value for the citizens of the Republic of Moldova although some behavioral aspects of it are changing.

Keywords: values, globalization, traditional, modern, family

Însemnătatea valorilor culturale și etice este determinantă în dezvoltarea societății. Ritmul accelerat al schimbărilor a început să atingă nu numai domeniul social, al inovațiilor tehnice și soluțiilor economice, ci și ideile, valorile și modelele de comportament. În cadrul influenței globalizării, a deschiderii, a informațiilor provenite din mass-media și a contactului cu alte culturi, valorile tradiționale se schimbă. În Republica Moldova fenomenul a început să se răspândească în anii '90.

Acceptarea noilor valori este un proces anevoios, contradictoriu și complex. Iată doar câteva considerații asupra acestui fenomen.

Lucrările care, într-o formă sau alta, au cercetat constituirea și evoluția ideilor etice indică anumite trăsături ale orientărilor valorice în perioada de tranziție. Astfel, sociologul V. Blajco susține că majoritatea țărilor din spațiul ex-sovietic s-au confruntat în anii '90 ai secolului trecut, dar și ulterior, cu diverse tipuri de crize, determinate de reformele social-economice cardinale, care au modificat structura societății și mentalitatea populației, au condus la stratificarea bruscă a societății și la apariția elitelor noi cu viziuni liberale și sărăcirea în masă a oamenilor, soldată cu sporirea populației cu o mentalitate nostalgică. Tot el subliniază că au fost afectate, întâi de toate, sistemul de valori și de orientări etice. [3, pp.23] M. Guzun susține că Republica Moldova, ca de altfel toate societățile care s-au rupt de la totalitarism, acceptând traseul propice al democrației, trece printr-o criză, adică parcurge o perioadă de timp dificilă, devenită deja o stare permanentă, când se atestă o dezordine clară sau aparentă, instaurată în toate sectoarele vitale ale statului moldovenesc, legitimitatea și perspectiva istorică ale căruia sunt puse și ele la îndoială. „Schimbările care au generat mutații substanțiale în sectoarele economic, politic, cultural și spiritual au demolat dinamicele și echilibrele existente, ordinea lucrurilor fiind intimidată”. [1, p. 223] Ținem să adăugăm că schimbările în cauză au afectat profund și domeniul social. Ca urmare, alături de problemele sociale existente, au apărut altele noi, specifice din perspectiva conflictului de valori. Această abordare are la bază ipoteza că problemele și condițiile sociale pot fi incompatibile cu valorile unor anumite grupuri, membrii cărora reușesc să facă publică o chemare la acțiune. Problemele sociale, din această perspectivă, își au geneza în conflictele de valori și de interese. Și dacă interesele sunt diferite, grupurile se situează pe baricade evident diferite.

În Republica Moldova, sub presiunea diverselor fenomene transformatoare, hotarele valorilor sociale, ale normelor de existență, de acțiune de odinioară au dispărut, indivizii sociali și grupurile sociale aflându-se în căutarea noilor valori.

Când vechile repere sunt distruse, se diluează și referințele cu care oamenii s-au obișnuit și ei se pomenesc în situația de a adopta noi valori care se cer experimentate.

Importanța valorilor este subliniată de mai mulți autori, care susțin că sursele care alimentează cel mai frecvent geneza problemelor sociale sunt situațiile cauzate de lipsa unor orientări, valori, scopuri sociale clare, la care s-ar fi putut alinia societatea. Vidul valoric conduce la imoralitatea acțiunilor puterii și la apariția pesimismului social în rândurile maselor largi, fapt care generează exclusiunea socială. Ideea națională ca valoare socială generală își pierde din intensitatea și din claritatea sensului, ea fiind utilizată, cel mai frecvent, pentru realizarea intereselor și obținerea dividendelor politicienilor.

Într-un studiu al AȘM se menționează că schimbările de comportament se datorează, întâi de toate, noilor condiții economice, generate de procesul de afirmare a economiei de piață:

„Condițiile economice de trai influențează indirect comportamentul uman, în funcție de atitudinea față de ele”. [2, p. 225] Noile relații economice au generat noi activități și comportamente sociale. Caracterul deviant al unor relații economico-financiare, care intră în contradicție cu legea, a condus la afirmarea unor comportamente antisociale, care au modificat structura personalității, au generat pierderea stimei de sine, a prestigiului în familie și în societate. Adaptarea unui anumit tip de comportament, constructiv sau distructiv, depinde de modul în care se interconectează personalitatea, microuniversul cultural și existența particulară a individului cu mediul și condițiile sociale generale. Liberalizarea prețurilor, diferențierea salariilor și a veniturilor populației, creșterea motivației financiare a persoanelor, angajarea sau concedierea din serviciu în baza calității și a randamentului muncii prestate, stagnarea proceselor industriale au influențat populația.

În Republica Moldova fenomenul a început să se răspândească în anii ‘90 ai secolului trecut, când căderea comunismului a fost asociată cu consumul nelimitat ca valoare a vieții. Societatea de consum, a cărei idee s-a răspândit în Republica Moldova, a condus la schimbări comportamentale. Mulți oameni nu au fost pe deplin conștienți de condițiile dificile care duc la abundență, ei dorind să consume mult cu eforturi minime. Consumul a devenit un indiciu al succesului și al realizării personale.

Procesul de căutare a noilor repere valorice a continuat în țară și s-a manifestat în anii următori, iar din 2012 când rata sărăciei a început să scadă problematica valorilor europene și a celor liberale a început să prindă contur. La acest fenomen a contribuit lansarea Parteneriatului Estic, care a dus la impulsivitatea relațiilor UE cu Europa de Est, contribuind la o promovare mai articulată a valorilor europene în regiune. Semnatarii acordurilor de asociere cu UE - Moldova, Ucraina și Georgia - au mers și mai departe prin acceptarea valorilor europene în calitate de repere pentru obiectivele strategice de dezvoltare.

În condițiile dezvoltării problematice a societății moldovenești apar forțe politice care exploatează problema valorilor în beneficiul lor. Astfel, biserica ortodoxă rusă și politicienii pro-ruși constituie cei mai activi adepți ai valorilor tradiționale în Moldova. Pe de o parte, ei se manifestă împotriva drepturilor omului, atunci când acestea vizează minoritățile sexuale. Pe de altă parte, acești actori acționează împotriva femeilor emancipate (denigrarea Maiei Sandu în alegerile prezidențiale). Totodată, aceștia promovează conceptul familiilor numeroase, ceea ce denotă atitudinea lor paternalistă față de femei și rolul acestora în societate.

Problema valorilor este utilizată de forțele care pledează pentru integrarea în CSI. Astfel, ideologia euroasiatică îmbină în sine valorile tradiționale (familia tradițională), creștine (Biserica Ortodoxă Rusă) și cele patriotice (moștenirea istoriei sovietice), ideologie introdusă gradual în Moldova prin propaganda partidului socialist și cu susținerea forțelor pro-ruse din țară. Situația care împiedică acceptarea valorilor civilizaționale europene, care sună abstract pentru populația din Republica Moldova, ține de tranziția lentă la instituțiile democratice funcționale, standardele de viață joase, corupția răspândită în partidele politice asociate cu agendă europeană, fraudele din sistemul bancar și eșecurile politicilor anticorupție și are o influență negativă asupra sentimentele pro-europene ale moldovenilor. Cercetătorii arată că „valorile democrației moderne nu se sincronizează cu valorile sociale bazate pe economia de piață, iar noile valori pe care le acceptă societatea postmodernă întâmpină rezistențe puternice din partea valorilor tradiționale de tip comunitar. Se pare că una din condițiile importante pe care trebuie să le

realizeze un popor pentru a fi apt să asimileze noile valori culturale și morale este dobândirea unei autentice autonomii spirituale și materiale”. [4, p. 151-152]

Valorile liberale asociate cu cele europene sunt criticate și par a fi inacceptabile.

„...Cea mai mare șansă de a înlătura aceste vicii din societate este revenirea la valorile morale tradiționale.” [5, p. 407] Nu negăm aceste sugestii.

Totuși, dacă abordăm multilateral acest subiect, menționăm că problema este mai complexă. Astfel, pentru sublinierea acestor nuanțe, drept argumente vom aduce datele statistice. Bineînțeles, există țări cu valori conservatoare: exemple pot servi astfel de țări ca India, Malaysia, Federația Rusă. Vom utiliza exemple din Federația Rusă, care se poziționează drept țară cu valori tradiționale. Valorile tradiționale ale Rusiei constau într-o putere politică centralizată, familie tradițională, influență semnificativă a statului asupra societății și economiei, aderență la canoanele religioase, naționalism, accentuarea plenitudinii suveranității și încrederea forței în politica internațională. Aspectul moral al acestor principii nu au realizări considerabile. Astfel, Rusia foarte morală are până la 2.000 de copii abandonati la 1 milion de cetățeni crescuți de stat, în timp ce în țările Europei decadente, numărul acestora este mai mic de 10 ori. Rata deceselor din cauza dependenței de droguri în cea mai „neconvențională” Olanda la 100 de mii de locuitori este de 14,5 ori mai mică decât în Rusia. Consumul de alcool pe cap de locuitor este foarte mare, Rusia se situează pe locul 4 în lume, cu o rată de 15,6 litri pe an. Băuturile preferate sunt vodca și berea. Franța se află pe locul 16, consumând exclusiv vinuri cu o tărie de 12-14%. Germania, consumatoare de bere, burger, se află pe locul 23, Statele Unite, complet „imorale”, se află pe locul 56, cu doar 9 litri per persoană pe an. Dotarea rușilor cu librării este de 5-6 ori mai mică decât indicatorii europeni. Acestea sunt date de la Uniunea Rusă a Cărții, Agenția Federală pentru Presă și Comunicare în Masă, Asociația Bibliotecilor din Rusia și revista Industria Cărții. În Franța, cifra este de 69,8 la un milion de locuitori, în Canada este de 55,7, în Suedia - 54,3, iar în Sankt Petersburg, capitala culturală a Rusiei, este de 32,7. În ultimii 20 de ani, numărul librăriilor din Rusia a scăzut de peste opt ori pe fondul creșterii considerabile a numărului bisericilor. Realitățile arată că restricțiile din partea statului nu sunt apreciate de populație. Gradul de libertate și nivelul bunăstării umane reprezintă indicatorul integral al succesului unei societăți. Fluxurile de migrație din lumea de astăzi duc de la societățile mai tradiționaliste la cele mai puțin tradiționale. Vedem că etică tradiționalistă nu totdeauna dă rezultate în dezvoltarea socială și morală a societății. Dar și valorile eticii europene și-au arătat deficiențele, mai ales, în condițiile agresiunii Federației Ruse contra Ucrainei. Se conturează clar că familia există și ea trebuie apărată, că bărbații au datoria de a sluji Patria, iar femeile trebuie protejate.

Complexitatea problemei este incontestabilă și cere o reflecție profundă pentru a răspunde provocărilor societății contemporane. Valorile europene sunt schelele pe care ar trebuie edificată casa Republica Moldova. Nu negăm că și valorile europene necesită conștientizarea judecăților morale. Reiterăm că educația stă la baza progresului moral. Conturarea unor noi idealuri etice ar trebui să fie în centrul atenției pedagogilor, cercetătorilor și al celor care se consideră intelectuali.

BIBLIOGRAFIE:

Capitole în culegeri:

1. GUZUN, M. Tranziția și criza de valori. În: *Societatea și comunicarea în tranziție*. Coordonator Moraru V. Chișinău: ULIM, 2008. 392 p. ISBN 978-9975-934-58-9.
2. MOCANU V., MOCANU I. Caracteristici ale vieții sociale în Republica Moldova. În: *Calitatea vieții*, 2009, XX, nr. 3-4, pp. 225-242. ISBN 675-9987-56-8

Articole

1. BLAJCO, V. Valori și non-valori în ”*Revista de filozofie, sociologie și științe politice*”, 2012, nr. 1 p.15.
2. CAPCELEA, V. Semnificațiile „revoluției etice” din societatea postmodernă. În: *Sănătatea, medicina și bioetica în societatea contemporană: studii inter și pluridisciplinare = Health, Medicine and Bioethics in Contemporary Society: Inter-and Pluridisciplinary Studies: mater. conf. șt. internaț.*, ed. a 2-a, 8-9 noiembrie 2019. Chișinău: Print-Caro, 2019, pp. 151-158. ISBN 978-9975-56-701-5.
3. LAZARIUC, C. Criză și valori sau criza valorilor (europene). In: *Identitate și valori culturale în context European*. Ediția 2, R, 4 iunie 2021, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2021, pp. 25-26. ISBN 978-9975-152-11-2.